

גרמא מותרת כשאינו נוגע בדברים הגורמים את הדליקה

5. רא"ש מסכת ביצה פרק ב סימן יז

אין לפרש משם שממהר כביית הנר כשיכלה השמן דהיינו גרם כיבוי שנחלקו רבי יוסי והכמים דתנן (שבת דף קכ א) עושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה. רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה. וקיימא לן כרבנן דגרם כיבוי מותר ומיהו ההיא דשפופרת על פי הנר דאסור (שבת דף כט ב) דלמא אתי לאיסתפוקי מניה היינו על כרחך מפני שממהר כיבוי, שאינו מכחיש מאור הנר כלל שהרי הנר לעולם מלא שמן כי מן השפופרת מטפטף תמיד לאור הנר אף אם יסתפק מעט משמן שבתוך השפופרת אינו מכחיש מאור הנר. הלכך נראה לי טעמא דמסתפק מן הנר משום שממהר כיבוי. ואף רבנן דרבי יוסי מודו בהאי גרם כיבוי דחייב. דעד כאן לא פליגי התם אלא משום דאינו נוגע בדבר הדולק אלא עושה דבר 'חוצה לו' הגורם את הכיבוי כשתגיע שמה הדליקה. אבל הכא השמן והפתילה שתייהן גורמים את הדליקה והממעט מאחד מהן וממהר את הכיבוי חייב והיינו טעמא דנותן שמן בנר משום דמאריך בהבערתו. דאילו לא נתן שמן בנר היה כבה כשיכלה השמן שבנר. ומה שהוא דולק מכאן ואילך הוי כאילו הוא הדליקו. וכן לענין כיבוי נמי ממהר הכיבוי על ידי שנסתפק מן הנר הוי כאילו כבה הוא.

גרמא מותרת רק במקום היזק

6. מרדכי מסכת שבת פרק כל כתבי [המתחיל ברמז שצג]

וה"ר קלונימוס בר' עובדיה משום ה"ר יום טוב התיר ביום טוב לתת סכין או כלי או דבר הניטל על נר של שעוה שלא במקום הדלקתה שאינו אלא גרם כיבוי אבל רבינו יואל פי' דאפילו ביום טוב לא שריינן גרם כיבוי לכתחלה אלא במקום היזק דוקא

פסק השו"ע והרמ"א בשבת

בשבת גרמא מותרת במקום הפסד

7. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלד סעיף כב

תיבה שאחז בה האור, יכול לפרוס עור של גדי מצדה האחר שלא תשרף; ועושים מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה, אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה, דגרם כיבוי מותר. הגה: במקום פסידא (מרדכי פרק כ"ב).

גרם כיבוי לרא"ש בנתינה מסביב לנר

לרא"ש אסור ואפילו לתת מסביב לנר לאחר ההדלקה

8. בית יוסף סימן תקיד אות ב - ג ד"ה ואפילו להטותו

ונראה מדבריו דקנדיל"א של שעוה בעודו דולק אסור לחתכו לשנים אף אם חותכו באור דכיון שעשה מעשה בשעוה ובפתילה חשיב מכבה ואסור ולא דמי לפתילה דשרי לחתכה באור דשאני התם דכשבא לחתכה באור עדיין לא היתה דולקת דלית ביה משום מכבה. וכך הם דברי רבינו שלא מצא תיקון לנר של שעוה אלא לתת סביביו דבר המונע מלישרף קודם שידליקנה כמו שנראה מדקאמר נר של שעוה שרוצה להדליקו ביום טוב משמע דכשרוצה להדליקו ועדיין לא

גרם כיבוי והדלקה ביו"ט

מחלוקת תנאים בנין גרם כיבוי והלכה להיתר

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכ עמוד א

משנה. רבי שמעון בן ננס אומר: פורסין עור של גדי על גבי שידה תיבה ומגדל שאחז בהן את האור, מפני שהוא מחרך. ועושין מחיצה בכל הכלים, בין מלאין בין ריקנים, בשביל שלא תעבור הדליקה.

רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאין מים, לפי שאין יכולין לקבל את האור, והן מתבקעין ומכבין את הדליקה....

ורמי דרבנן אדרבנן, ורמי דרבי יוסי אדרבי יוסי. דתניא: הרי שהיה שם כתוב לו על בשרו - הרי זה לא ירחוץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטינופת. נזדמנה לו טבילה של מצוה - כורך עליה גמי ויורד וטובל. רבי יוסי אומר: לעולם יורד וטובל כדרכו, ובלבד שלא ישפוף! - שאני התם דאמר קרא ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' אלהיכם, עשייה הוא דאסור, גרמא - שרי. - אי הכי, הכא נמי: כתיב לא תעשה [כל] מלאכה - עשייה הוא דאסור, גרמא שרי! - מתוך שאדם בהול על ממונו - אי שרית ליה אתי לכבויו. - אי הכי - קשיא דרבנן אדרבנן: ומה התם דאדם בהול על ממונו - שרי, הכא לא כל שכן? ... אלא אמר רבא בר רב שילא: היינו טעמייהו דרבנן, דקסברי: אסור לעמוד בפני השם ערום.

איסור הסתפקות מני

2. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף כב עמוד א

עולא איקלע לבי רב יהודה, קם שמעיה זקף לה לשרגא שהיה מואה שיסתלק השמן לאחוריו, ולא ימשך אחר הפתילה, ותכסה איתבייה רב יהודה לעולא: הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר, והמסתפק ממנו חייב משום מכבה וכניי כיוס טוב לא אשחתי - אמר ליה: לאו אדעתאי.

3. משנה מסכת שבת פרק ב משנה ד

לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת אפילו הוא של חרס
 דרשנו: טפה טפה לתוך הנר, וטעמא גזירה שמה יסתפק ממנו, וכיון שהקאה לנר חייב משום מכבה.

מתי הותרה גרמא ומתי נאסרה?

גרמא מותרת ביו"ט. בהסתפקות זה פעולה ישירה

4. תוספות מסכת ביצה דף כב עמוד א

והמסתפק ממנו חייב משום מכבה - אינו ר"ל מפני שממהר כבוי דלא הוי אלא גרם כבוי וגרם כבוי ביום טוב שרי אף על פי שממהר כבוייה ובשבת נמי אינו חייב אלא היינו טעמא הואיל דבאותה שעוה שהוא מסתפק ממנה מכבה קצת ומכסה אורו דלא יכול לאנהורי כולי האי כי איכא שמן מועט בנר ולכך נראה ככבוי. ומכאן יש להתיר ביו"ט קנדיל"א של שעוה גדולה לחתוך למטה ממנה כיון דבשעה שחותך אותה אינו מכחיש מאור שלה כלל אף על גב שהוא גורם לגרום כבוייה שרי ודוקא לחתוך אותה באור אבל בסכין אסור אליבא דכולי עלמא דאמר לקמן במתני' (דף לב.) חותכה באור בפי שתי נרות.

בזה דבכל רגע ורגע הרוח מנשב ומטעם זה המנהג בליל יום טוב שאין לוקחין הנרות מביהכ"נ לביתם כדרך שעושין במו"ש אלא תוחבו בחול וכנ"ל בסק"א:

עוד בגרם כיבוי שלא במקום הפסד

להרבה אחרונים ביום טוב מודים שהתירו גרמא גם שלא במקום הפסד

12. שער הציון סימן תקיד ס"ק לא

(לא) הגר"א [ומה שהקשה מגן אברהם על זה מסעיף ב, כונתו במה שכתב שם בסעיף קטן ה דלא שרי גרם כיבוי אלא במקום פסידא, כמו שכתוב סימן של"ד סעיף כ"ב בהג"ה באמת אותה הג"ה אין לה מקור, וכמו שכתב הט"ז בסוף סעיף קטן ו בסימן זה דלא מצינו חבר לשיטה זו, וגם המגן אברהם בעצמו סעיף קטן ז כתב דהרא"ש לא סברא שיטה זו, ועיין במאמר מרדכי שכתב, דאפשר דביום טוב לכולי עלמא שרי גרם כיבוי לכתחלה, וכמשמעות התוספות ביצה דף כ"ב ועיין לקמיה], וכן הוא גם כן דעת האליה רבה והמטה יהודה, כמו שהבאנו לעיל בסימן רע"ז בביאור הלכה, וכן הסכים המאמר מרדכי להקל על כל פנים ביום טוב:

נידונים מעשיים בגרמא ביום טוב

חגזו – לכתחילה לכיין קודם הדלקת האש כפשט השו"ע. בדיעבד במקום צורך יש צדדים להתיר לאחר הדלקה מצד שהיא גחלת של מתכת (או"צ"ג כ"ג י"א) או מצד דעת הרמ"א (כאן). אמנם לפי המג"א יש להחמיר כיון שאינו נחשב הפסד (שש"כ י"ג, י"ד).

הרתחת מים – לכאורה כמו חגזו לאחר הדלקה אמנם יש כאן עוד צד להחמיר כיון שאפשר שאינו גרמא כלל (או"צ"ג כ"ג י"א).

הקדמת הדלקת תאורה – הגם שבשבת אסורים הקדמת הדלקה אם לא לצורך חולה וכדומה, ביום טוב יש מקלים כיון שהבערה דרבנן. אמנם להקדים כיבוי אסור כיון שעיקרה מהתורה. (שש"כ, י"ג לא)

גרם כיבוי בכפית

13. חוברת 'בחודש האביב' יד בנימין תשפ"ד עמוד 42

שימוש בכפית לכיבוי הגז – למנהג הספרדים המקלים בגרם כיבוי בכיריים של גז, יש אומרים שמותר לעשות זאת גם על ידי הסרת חיישן החום על ידי כפית והמתנה של כשבע שניות עד לניתוק הגז והוסיפו שהמחמיר תע"ב (הרב יצחק יוסף, הרב יצחק רצאבי) ורבים מהפוסקים אסרו זאת מסיבות שונות. יש שאסרו בזה כיון שהחזקת הכפית ביד דינה ככיבוי בידיים (הרב יעקב אריאל) או כיון שהפעולה נעשית ברכיב של מערכת הבעירה דינה כהוצאת שמן שאסורה גם לשו"ע (הרב שמואל אליהו). או כיון שתחילת התמעטות הזרם בחישן היא מיידית ואינה בגרמא (דרכי הוראה לרבנים). או כיון שיש זרם חשמלי שמופסק כתוצאה מהניתוק ויש מחמירים שמלאכה זו מהתורה (כחזו"א). או כיון שיש בפעולה זו סכנה בטיחותית (הרשות לכבאות והצלה). ויש שאסרו ללא פירוט הטעם (הרב מוצאפי) ולכן נכון לכתחילה להשתמש רק בשעון גז לכיבוי הלהבה.

הדליק מירי אבל אם היתה דלוקה כבר אינו יכול לעשות שום תיקון וכן ממשע מדברי הרא"ש שכתבתי:

התרנו לתת מים על טלית והוא כנתינה מסביב שמותרת

9. מגן אברהם סימן תקיד ס"ק ז

וצ"ע מ"ש מטלית שאחזו בו האור שמותר ליתן עליו מים כמ"ש סי' של"ד סכ"ד, וא"ל דהתם משום פסידא דהא הרא"ש ס"ל דאפי' בלא פסידא שרי דאל"כ לא הוי קשה כלום מגרם כיבוי ע"ש, לכן נ"ל דלא אסר הרא"ש אלא ליקח מגוף דבר הדולק אבל כשנותן דבר חוצה לה שרי וכ"מ שם מלשונו ומל' הטו' שלא כ' תיבות קודם שידליקנה ממשע אפי' אחר שהדליקה שרי.

יש לחלק שטלית לא הוקצתה להדלקה

10. פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן תקיד ס"ק ו

ויהיה פירוש מלת "חוצה לו" שכתב, היינו בטלית שאחזו האור אף על גב שתעבור ותגיע האש לכל הטלית, מכל מקום הטלית לא הוקצה ועשוי להדליק, רק נפל אש עליו באונס, ולכן מותר גרם כיבוי כזה שנותן דבר המונע חוצה לו, כלומר חוץ למקום האש. מה שאין כן בשעוה, אף שנותן על השעוה מונע חוץ לשעוה, מכל מקום השעוה והפתילה שניהם הוכנו להדלקה, כל שמעט מאחד מהם בהדלקה, גרם כיבוי כזה אסור. ודאי זה ממה שכתב הרא"ש ז"ל, דאין נוגע בדבר הדולק אלא עושה דבר חוצה לו כו' כשתגיע שמה הדליקה, ולא כתב דאין עושה מעשה, יראה כאמור, והבן זה: (וכן ממשע מבטנורא בשבת ב ד)

11. שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיד סעיף ג

נר של שעוה שרוצה להדליקו ב"ט וחס עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביבו קודם שידליקנו דבר המונע מלישרף, בענין שיכבה כשיגיע שם.

הגה: ויש מתירין לחתוך נר של שעוה באור, דהיינו שמדליקים גם למטה כדי לקצרה, וכן נוהגין; אבל ע"י סכין, אסור (משום מתקן מנא), (הגהות מיימוני פ"ז והגהות אשירי ומרדכי ותוספות פ"ק דביצה). ומותר להעמיד נר במקום שהרוח שולט, כדי שיכבה; אבל אסור להעמידו שם, אם כבר הרוח מנשב (מהרי"ל).

כמה אחרונים סוברים שהרא"ש מתיר לתת מסביב לנר

אבל כמה אחרונים חולקים ע"ז וס"ל דאפילו לאחר שהדליקה ג"כ מותר ליתן דבר המונע מלישרף מאחר שאינו עושה מעשה בגוף דבר הנדלק:

הרמ"א כתוספות שגרמא מותר ביו"ט

(כב) ויש מתירין לחתוך וכו' - היינו אפילו אחר הדלקה וטעמם דעד כאן לא אסרו משום מכבה אלא במסתפק מן השמן שבנר בשעה שהוא דולק ומשום שבשעה שמסתפק מכהה אורו קצת משא"כ בנר של שעוה דבשעה שחותר למטה אינו נוגע זה להאור כלל ורק שאח"כ ימהר ליכבותו וזהו רק בכלל גרם כיבוי ושרי:

המשנ"ב כתב להחמיר בשו"ע

(כג) וכן נוהגין - וכמה אחרונים כתבו דנכון להחמיר כדעה ראשונה שאוסר בזה:

(כה) במקום שהרוח שולט - ר"ל שיכול לשלוט כשיבא וטעם י"א ההיתר משום דאינו אלא גרם כיבוי בעלמא. ויש מאחרונים שמחמירין